

1845 Tarihli Temettuat Defterine Göre Ağsaklar/Aksaklar Köyü

*According to the Temettuat (Profit Tax) Register Dated 1845 of
Ağsaklar/Aksaklar Village*

Erdoğan Pehlivan

Doktora Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi
erdincpehlivan35@gmail.com
0000-0002-6356-1038

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş,
iThenticate yazılımı ile taranmış,
araştırma yayın ve etiğine aykırılık tespit edilmemiştir.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees,
a similarity report was obtained using iThenticate, and
compliance with research/publication ethics was confirmed.

CC BY-NC 4.0

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial
License altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial License

Atıf/Citation

Pehlivan, Erdoğan. "1845 Tarihli Temettuat Defterine Göre Ağsaklar/Aksaklar Köyü".
Akademik İncelemeler Dergisi 18 / 1 (Nisan 2023): 141-162.
<https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1240107>

Çıkar Çatışması/Conflict of Interest

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.
The authors declared no conflict of interest.

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Date Received: 20.01.2023
Kabul Tarihi/Date Accepted: 28.03.2023
Yayın Tarihi/Date Published: 15.04.2023

ISSN: 1306-7885

E-ISSN: 2602-3016

Cilt/Volume: 18 | Sayı/Issue: 1 |
Yıl/Year: 2023 (Nisan/April)

1845 Tarihli Temettuat Defterine Göre Ağsaklar/Aksaklar Köyü

Öz

19. yüzyıldaki Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik yapısını daha iyi anlamamızı sağlayan önemli kaynaklardan birisi de temettuat defterleridir. Bu defterler, kişilerin mal varlığını, gelir ve vergi miktarlarının sayısını ayrıntılı olarak gösteren sayım kayıtlarıdır. Bu çalışmada günümüzde Kütahya'nın Gediz ilçesine bağlı köylerinden biri olan Ağsaklar/Aksaklar köyünün 1845 yılındaki tarımsal arazi kullanımı ve verimliliği ele alınmıştır. Çalışma, Ağsaklar köyüne ait Hicri 29 Zi'l-hicce 1261 (Miladi 29 Aralık 1845) tarihli 07922 numaralı temettuat defteri esas alınarak yapılmıştır. Defterdeki tüm veriler öncelikle transkribe edilmiştir ve akabinde veriler daha iyi anlaşılabilmesi için tabloleştirilmiştir. Defterdeki kayıtların tabloleştirilerek değerlendirilmesine yönelik olan bu çalışma, girişte dahil olmak üzere toplam dört başlıktan oluşmaktadır. Temettuat defterinin değerlendirilmesine yönelik olan bu araştırma ile Osmanlı Devleti'nin küçük bir yerleşim yerine ait tarımsal üretimin sosyal ve ekonomik durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Ağsaklar köyünde yaşayan nüfusun meslek grupları, tarımsal faaliyetleri ve gelirleri incelenerek değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bunun haricinde bu araştırma sayesinde Ağsaklar köyünün temettuat defterinden dolayı şekilde bahseden Aloda Kaplan'ın *19. Yüzyılda Gediz Nahiyesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı* adlı yüksek lisans tezinde yer alan ilgili temettuat defterindeki verilerin yanlış okunup değerlendirildiği de tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Temettuat, Ağsaklar, Aksaklar, Gediz, Kütahya.

According to the Temettuat (Profit Tax) Register Dated 1845 of Ağsaklar/Aksaklar Village

Abstract

The temettuat (profit tax) registers have important resources that enable us to better understand the social and economic structure of the Ottoman Empire in the 19th century. These registers are census records detailing the users' assets, income, and tax amounts. The agricultural land use and productivity of Ağsaklar/Aksaklar village in 1845, one of the villages of the Gediz district of Kütahya, are discussed in this study. The research was based on the temettuat register 07922 from Ağsaklar village, dated Hijri 29 Zi'l-hicce 1261 (Gregorian 29 December 1845). All the data in the temettuat register of Ağsaklar was first transcribed, and then the data was tabulated for better understanding. This study, which aims to tabulate and evaluate the records in the temettuat register, consists of a total of four titles, including the introduction. With this research, which is aimed at the evaluation of the Temettuat register, it is aimed to reveal the social and economic situation of agricultural production in a small settlement of the Ottoman Empire. The occupational groups, agricultural activities, and incomes of the population living in Ağsaklar village were examined and evaluated. Apart from this, through this research, it has been determined that the data in the related on the temettuat register in Aloda Kaplan's master's thesis, titled *19. Yüzyılda Gediz Nahiyesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı*, which indirectly mentioned the temettuat register of Ağsaklar village, were misread and evaluated.

Anahtar Kelimeler: Temettuat (Profit tax), Ağsaklar, Aksaklar, Gediz, Kütahya.

Extended Abstract

Temettu means profit and gain. Profit tax, on the other hand, means a tax on profit. In the Tanzimat period, the profit tax counts made to determine the income of the heads of households in order to replace the taxes previously taken under different names contained much more information than the information obtained from the survey registers (tahrir) for the fifteenth and sixteenth centuries. In other words, temettuat registers are detailed census records that show the number of assets, income, and tax amounts of individuals. These records also provide pervasive and detailed data, from the income distribution of the region to the course of daily life.

The first dividend count was made in 1840/41 (H. 1256); however, in these censuses made under the supervision of taxpayers, the aforementioned registers were not regarded as credible because the tax was not collected on a fair scale and corruption was observed in the censuses. After the negativities seen in these first censuses, a new census was taken in 1845 (H. 1261). One of the most important features that distinguish the 1845 census from the 1840 census is that the real income in 1844 and the estimated income in 1845 of the movable and immovable property owned by the person are given; in the previous census, there was only information about the values of the movable and immovable properties owned. In addition, in the censuses of 1845, all Muslim and non-Muslim subjects, as well as those with foreign nationality, were included in the census. Another distinguishing feature is that the 1840 census was more detailed in physically identifying the taxpayer.

The agricultural land use and productivity of Ağsaklar/Aksaklar village in 1845, one of the villages of the Gediz district of Kütahya, are discussed in this research. The research was based on the temettuat register 07922 from Ağsaklar village, dated Hijri 29 Zi'l-hijce 1261 (Gregorian 29 December 1845). All the data in the temettuat register of Ağsaklar was first transcribed, and then tabulated for better understanding. This study, which aims to tabulate and evaluate the records in the temettuat register, consists of four titles, including the introduction. With this research, which is aimed at evaluating the Temettuat register, aims to reveal the social and economic situation of agricultural production in a small settlement of the Ottoman Empire. The occupational groups, agricultural activities, and incomes of the population living in Ağsaklar village were examined and evaluated. Apart from this, through this research, it has been determined that the data related to the temettuat register in Aloda Kaplan's master's thesis, titled *19. Yüzyılda Gediz Nahiyesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı*, which indirectly mentioned the temettuat register of Ağsaklar village, was misread and evaluated. In addition, the original copies of the temettuat register belonging to Ağsaklar village were added in the appendix title at the end of the research. In addition to this information, general information about the current geographical location and demographic structure of the village is given. Based on the data of the temettuat register of Ağsaklar village in 1845, it is understood that the main livelihood of the village is agricultural production and animal husbandry. Those who owned opium fields were likely to be more influential than others because the Ottoman State would not allow everyone to grow opium and because opium and tobacco were essential sources of income for the state. In addition, in producing of these products, the state had to protect the producer's products because opium and tobacco smuggling were widespread in this period, and these products were among the most important sources of income for the bandits in the region.

Apart from these, according to the data in the relevant temettuat register, one of the important income sources of the village was acorns, or in short, acorn trees. As seen in Table 7, one of the products from which all but two of the 17 households registered in the registry earned income was acorn trees. The income-generating part of these trees is the hard fruit of the chestnut type called *pelit*. These *pelites*, which are found in large numbers

in a tree, are used intensively, especially in the leather and pharmaceutical industries. Even today, acorns are collected from Aksaklar village every autumn for use in various sectors. As shown in Table 2, almost every household in the village owns a small orchard field. This situation is also valid today because every family in Aksaklar village has an orchard, big or small. When all these results are evaluated together on the basis of the village's temettuat register: It is seen that all the people in the village were engaged in agriculture and animal husbandry in 1845; there were no people from other professions in the village; there was no non-Muslim population among the people; the nicknames of the people registered in the registry continued to exist even today, it can be concluded that these nicknames are associated with families; Small cattle breeding is more popular than cattle, goats and kidlings are more than the number of other animals; goat milk production is in the first place by far surpassing buffalo (camus) and cow milk production, and when income amounts and animal numbers are taken into consideration; buffalo milk is more popular than cow milk; pelites, which are mostly preferred and ranked second, and wheat and barley production are at the top, respectively; while corn (maize) production and the number of vineyards are less than today; acorns are collected from acorn trees and used in various fields, such as leather and the pharmaceutical industry; it can be concluded that the income obtained comes in third place among the income items of the village, after the cultivated fields and opium fields, respectively.

Giriş

Temettu kelime anlamı olarak kâr etme ve kazanma anlamlarına gelmektedir (Devellioğlu, 1962, 1288). Temettu vergisi ise kâr üzerinden alınan vergi anlamındadır (Redhouse, 1981, 1136). Tanzimat devrinde, önceleri değişik adlarla alınan vergilerin yerine tek bir verginin ikamesi için hane reislerinin gelirlerinin tespiti maksadıyla yapılan temettu sayımları, on beşinci ve on altıncı yüzyıl için olan tahrir defterlerinden çıkarılan bilgilerden çok daha fazlasını ihtiva etmektedir (Kütükoğlu, 1995, 395). Bir başka ifadeyle temettuat defterleri, kişilerin mal varlığı, gelir ve vergi miktarlarının sayısını gösteren ayrıntılı sayım kayıtlarıdır. Bu kayıtlar bölgenin gelir dağılımından gündelik hayatın seyrine kadar çok geniş ve ayrıntılı veriler de sağlamaktadır. Temettu vergisinin ilk şekli ihtisap resmidir. Şehriye-i dekâkin, yevmiye-i dekâkin vergileriyle bütün giyecek ve yiyeceklerden çeşitli adlarla alınan vergileri içine alıyordu. 1839'da ihtisap resmi kaldırıldı. 1868'de Tahrir-i Umumi Nizamnamesi ile herkesin emlâk ve arazisi ve yıllık kazancı üstüne binde 30 oranında vergi konuldu. 1880'de temettu vergisi, binde 40'a yükseltildi; 1885'te binde 50'ye çıkarıldı ve önceleri tacir ve zanaatkârlardan alınan vergi, memurlardan da alınmağa başlandı. 1874'te Ziya Paşa tarafından hazırlanan bir lâyiha ile azınlıklardan da alınmasına karar verildi; fakat yabancı devletlerin baskısıyla uygulanması gecikti ve 1875'te alınmaya başlandı. 1907'de çıkarılan nizamnameyle temettu vergisi, vilâyet, liva, kaza merkezlerinde ve nüfusu iki binden çok olan yerlerdeki tacir ve zanaatkârlardan alındı. Vergi, Mart ve Eylül ayları içinde iki taksit hâlinde alınır. Temettu vergisi iki kısımdı. Maktu olan birinci kısmı dört sınıfa uygulanırdı. Mükellefler, kazançlarının yüzde 3'ünü geçmemek üzere sınıflamaya göre vergiye bağlanırdı. İkinci kısım da belirli bir oran üstünden alınır. Bu vergi sonradan kazanç vergisi olarak değiştirildi (Yaşa, 1973, 46; Pakalın, 1993, 453-455).

İlk olarak 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilanının ardından 24 Ocak 1840 (H. 19 Zi'l-ka'de 1255) tarihinde çıkarılan talimat-ı seniyyenin 4. bendinde muhassıllar nezaretinde her yerde halkın isim, şöhrat, emlak ve arazileri ile hayvanlarının miktarı; tüccar ve esnafın yıllık gelirlerinin yazıldığı defterler tutulması emredilmişti (Kütükoğlu, 1995, 395). 1840-1842 yılları arasında tertip edilen temettuat nizamnamesinin kesin tarihi Nuri Adıyeke'nin de ifade ettiği üzere tam olarak tespit edilememiştir. Temettuat yazımlarının hangi aşamalarla yapılacağı ilgili nizamname de tüm hususlarıyla açıklanmıştır. Buna göre, ailesinden miras kalmış evler ve konaklar ile insanların kendilerinin yaşamış oldukları evler ve konaklar vergiden muaf tutulmuştur. Bazı kimselerin topraklarının az olmasına rağmen farklı gelirlerinin var olması gibi hususlarda sayımlarda görevli kimselerin dikkatli olmaları gerektiği de belirtilmiştir. Bunun haricinde sayımlar esnasında köylü ve kentli ayırt etmeksizin eşitlik ilkesinin uygulanmasına da büyük önem verilmekteydi. (Adıyeke, 2000, 785).

Herkesin gelirleri ve mal varlıklarına göre vergi vermesinin sağlanması temettuat sayımlarının yapılmasındaki esas gayeydi (Özdemir Kızıllan, 2008, 60). Batı ve Orta Anadolu, Ege adaları ve doğu Balkanların bazı kesimlerini kapsayan toplam 17.747 temettuat defterinden köy hayatına ilişkin bol miktarda bilgi edinilebilir (Faroqhi, 2001, 97). Zira çalışmamızda da göreceğimiz üzere temettuat defterlerinde, vergi veren kişilerin hasılatı üzerinden detaylı bir kayıt tutulmuştur. Ayrıca kişilerin geçen sene vermiş olduğu vergi ile gelecek sene vereceği tahmini vergi de hesaplanmıştır. İlk temettu sayımı M. 1840/41 (H. 1256) yılında yapılmıştır; fakat muhassıllar denetiminde yapılan bu sayımlarda verginin, adil ölçüler içerisinde tarh ile tahsili gerçekleşmediğinden ve sayımlarda yolsuzluklar görüldüğünden dolayı söz konusu defterler itibara şayan görülmemiştir. Bu ilk sayımlarda görülen olumsuzlukların ardından 1845 (H. 1261) yılında yeni bir sayım yapılmıştır. 1845 sayımını 1840 sayımından ayıran en önemli özelliklerden biri, kişinin sahip olduğu menkul ve gayrimenkul mallarının 1844 yılı gerçek geliri ile 1845 yılı tahmini gelirinin verilmesidir; çünkü daha önceki sayımda sahip olunan menkul ve gayrimenkul malların yalnızca kıymetleri hakkında bilgi mevcuttur (Öztürk, 2003, 289). Ayrıca 1845'deki sayımlarda Müslüman ve gayr-i müslim bütün tebaa yanında yabancı tabiiyetinde bulunanlar da sayım kapsamı içine alınmıştır (Kütükoğlu, 1999, 755). Bir diğer ayırt edici özellik ise 1840 yılında yapılan sayımın vergi mükellefini fiziksel olarak tanıtmada daha detaylı olmasıdır. Örneğin, 1840 sayımlarında vergi veren erkeklerin yaşı, vasıfları yani sakal rengi, boyu gibi özellikleri ve çocuklarının durumu hakkında bilgi verilmiştir (Öztürk, 2003, 290). 1845 sayımlarında bu detaylardan defterlerde bahsedilmemektedir. Bu kayıtlardan, ekonomik veriler haricinde sosyal hayata dair çıkarımlar yapmak da mümkündür (Adıyeke, 2000, 783). Temettuat sayımlarında, defterdar, kaymakam, imam, muhtar, kâtip, kaza ile sancak meclislerinden yetkililer, papaz, kocabaş, ziraat müdürü ve vekili görevlendirilmiştir (Efe, 2016, 28).

Temettuat defterleri, içerdikleri bilgiler bakımından genellikle hane bazında 4 ana başlıktan oluşmaktadır. İlk başlıkta hane reisinin adı, varsa lakabı, ne işle uğraştığı ve hane numarasına ilişkin bilgiler yer almaktadır. İkincisinde ana çizgileriyle tarım ve hayvancılıktan elde edilen kazanç üzerinden hane reisinin ödemesi gereken aşar vergisinin miktarı ve dağılımı belirtilmektedir. Üçüncüsünde tarımsal üretimin gerçekleştirildiği toprağın ve diğer üretim araçlarının miktarı ve bunlardan elde edilen toplam gelir belirtilmektedir. Son başlıkta ise toplam yıllık gelir, hane reisinin tarım ve

hayvancılıktan elde ettiği gelir toplamından başka, tarım ve hayvancılık dışında kalan ancak bir gelir getiren faaliyeti var ise bu faaliyetin adı ve yıllık kazancı belirtilmektedir. Temettuat defterlerinin başında, ilgili defterin hangi sancak ve kazaya bağlı olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle köy, çiftlik gibi yerleşmeler uygun ölçekli bir haritaya aktarıldığında, ilgili tarihte gerek bir kazanın gerekse bir yörenin sınırlarını ve bu sınırlar içinde yerleşmelerin kaza merkezi, köy veya çiftlik şeklindeki statülerini belirlemek mümkündür (Işık, 1999, 243-244). Çalışmamızın konusunu teşkil eden Ağsaklar köyüne ait temettuat defterinin en başında da “Hüdâvendigâr eyâleti dâhilinde sancak-ı Kütahya kaymakamlığı dâhilinde Gedüs kazasında vâki’ Ağsaklar karyesi ahâlisinin emlak ve arazi temettuatı defteridir” ibaresi mevcuttur (BOA. ML. VRD. TMT. d. , No. 07922, Varak No. 1). Temettuat defterlerinde şehirlerle birden fazla mahalleden oluşan köylerde genellikle her mahalle için bir defter düzenlenmiştir ve sayfanın tepesinde sırasıyla eyalet-sancak-kaza adları kaydedildikten sonra defter bir şehre/kasabaya aitse o şehir/kasabanın, ardından mahallenin adı, mahallesi olmayan küçük köylerde ise köyün adı yazılmıştır. Temettuat defterlerinin H. 1256 (M. 1840)’da yapılan sayımlarda tutulanlarıyla H. 1260-1261 (M. 1844-1845)’dekiler arasında, gerek muhteva gerek tertip tarzı bakımından biraz farklılıklar vardır. Aslında her iki sayımda da mutlak bir yeknesaklık sağlandığı söylenemez. Her iki tipte de başa “hâne” ve “numara” ve altlarına rakamlar konulmuştur. Birincisi defterdeki kaçınıcı hâne, ikincisi hâne içindeki kaçınıcı aile olduğunu göstermektedir. Mesela, aynı hâne numarası altında “Mehmed oğlu Hüseyin” üzerinde “1” numara, eğer yer müsaitse hemen yanında “Oğlu Hüseyin oğlu Mehmed” üzerinde “2” numara bulunmaktadır. Bu numara bazen “3”e de yükselebilmektedir (Kütükoğlu, 1995, 397-398). Yukarıda bahsedilen hususlara rağmen temettuat kayıtlarındaki verilerin eksiksiz ve mutlak doğrular içerdiğini söylemek mümkün değildir. Bu nedenle araştırmacıların temettuat defterlerini kullanırken genel eksiklikler yanında, belirli bir araştırma bölgesiyle ilgili sayımın kapsadığı verilerin doğruluk derecesini ve gösterdiği belirgin sapmaları ciddi bir kritiğe tabi tutmaları gerekir (Güran, 2000, 79).

Bu çalışmada Gediz kazasına bağlı Ağsaklar köyünün M. 1845 (H. 1261) yılına ait temettuat defteri esas alınarak bölgenin tarımsal arazi kullanımı ve verimliliği araştırılmıştır. Temettuat defterinin değerlendirilmesine yönelik olan bu çalışma ile Osmanlı Devleti’nin küçük bir yerleşim yerine ait tarımsal üretimin sosyal ve ekonomik durumunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Ağsaklar köyünde yaşayan nüfusun meslek grupları, tarımsal faaliyetleri ve gelirleri incelenerek değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bunun haricinde bu araştırma sayesinde Ağsaklar köyünün temettuat defterinden dolayı şekilde bahseden Aloda Kaplan’ın “19. Yüzyılda Gediz Nahiyesi’nin Sosyo-Ekonomik Yapısı” adlı yüksek lisans tezinde yer alan ilgili temettuat defterindeki verilerin yanlış okunup değerlendirildiği de tespit edilmiştir. Söz konusu bu hatalara kısaca değinmemiz yerinde olacaktır. İlk olarak köyün ismi Ağsaklar yerine “Ağsıklar” şeklinde okunmuştur. Köyün temettuat defterinde kayıtlı toplam 17 hane mevcutken yapılan bu çalışmada 16 hane belirtilmiştir (Kaplan, 2005, 95-96). Bunun haricinde kendi köyüm olması nedeniyle bildiğim ve merhume anneannem Fatma Yavuz’un sayesinde doğruluğundan emin olduğum defterdeki lakaplar günümüzde dahi varlığını aynı şekilde sonraki nesillerinde devam ettirmektedir. Bu defterdeki kişilerin hem lakapları hem de isimleri yukarıda bahsi geçen çalışmada yanlış okunmuştur. Örneğin: Kazakoğlu Halil bin Mehmed, Kazafaroğlu şeklinde; Çaylakoğlu Yusuf bin Mehmed, Çabalakoğlu şeklinde; Çaylakoğlu Mehmed bin

Bayram, Çolakoğlu Mehmed bin Bekir şeklinde¹; Tilkiöğlü Hasan bin Halil, Tilkiöğlü Hasan bin Haluk şeklinde; Kör Kâhyaöğlü Hüseyin, Görmeyenoğlü Hüseyin şeklinde; Diğer Tilkiöğlü Ahmed bin Hüseyin, Görmeyenoğlü Ahmed bin Hasan şeklinde; Macaroğlü Mehmed bin Mehmed, Mecadioğlü şeklinde; Kürd Ali oğlü Hüseyin bin Ali, Gödelioğlü Hüseyin bin Ali şeklinde; Himmet Çavuşun oğlü Ahmed bin Himmet, Hamid Çavuş oğlü Ahmed bin Hamid şeklinde; Hekimoğlü Ahmed bin İbrahim, Hakimoğlü Ahmed bin Abdullah şeklinde okunmuştur. Ayrıca temettuat defterindeki verilere göre Ağsaklar köyündeki koşum-büyükbaş ve küçükbaş olmak üzere toplam hayvan sayısı 398'dir; ancak söz konusu araştırmada yer alan tabloda bu sayı yanlış hesaplanarak 410 olarak belirtilmiştir (Kaplan, 2005, 96-229). Özetle ifade etmek gerekirse yüksek lisans tezi olarak yapılan bu araştırmada yukarıda ifade edilenlerin dışında Ağsaklar köyüyle ilgili gerek rakamsal değer gerekse de yazım ifadeleri olarak çok sayıda yanlış yapılmıştır ve bu durum temettuat defterlerinin dikkatli bir şekilde okunmasının gerekliliğini gösterir niteliktedir.

1. Ağsaklar Köyünün Coğrafi Konumu ve Demografik Yapısı

Kütahya'nın Gediz ilçesine bağlı köylerinden biri olan Ağsaklar (günümüzdeki ismiyle Aksaklar) köyü karasal iklime sahiptir. 38.9303 enleminde, 29.3458 boylamında olan köyün rakımı 816 metredir (FIG, 19 Ocak 2023). Köyün yaklaşık 2 km. yakınından Gediz Nehri² geçmektedir. Köyde zirai üretim ve hayvancılık yapılmaktadır. Hemen hemen her hane bostan tarlasına sahiptir. Günümüzde köy 3 mahalleden oluşmaktadır: 1- Aksaklar (merkez); 2- Ova mahallesi; 3- Dağ mahallesi (köylülerin tabiriyle İkipınar). Köylüler arasında bu adlandırmalar yapılsa da Aksaklar köyü denilince genel itibarıyla köyün bütün mahalleleri kastedilmektedir. Köyün 2021 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu 510 kişidir (TÜİK, 18 Ocak 2023). 1845 yılı Ağsaklar köyü temettuat defteri (BOA. ML. VRD. TMT. d. , No. 07922) kayıtlarına göre köyün nüfusu ise Ömer Lütfi Barkan'ın x5 usulüne göre yaklaşık olarak 85 kişidir ve hane sayısı 17'dir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere bir haneden vergi veren iki kişi olduğu için diğer vergi veren kişi, aynı hanenin numarası ile deftere kaydedilmiştir. Söz konusu bu durum hane 9 ve 13'te görülmektedir. Yani hane 9'da kayıtlı olan Tilkiöğlü Mehmed bin Hüseyin, yine hane 9'da kayıtlı olan Diğer Tilkiöğlü Ahmed bin Hüseyin'in oğludur. Hane 13'te kayıtlı olan Macaroğlü Yusuf bin Mehmed ise yine hane 13'te kayıtlı olan Macaroğlü Mehmed bin Mehmed'in oğludur. Ağsaklar köyü tablodan da anlaşılacağı üzere kalabalık bir nüfusa sahip değildir.

Tablo 1: Ağsaklar Köyü Ahalisinin Hane İtibarıyla İsim ve Meslekleri

Hâne	Numara	İsim	Meslek
1	1	Molla Şa'ban oğlü İsmail bin Şa'ban	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
2	1	Kuruoğlü Mehmed bin 'Ali	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
3	1	Kazakoğlü Halil bin Mehmed	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
4	1	Çaylakoğlü Yusuf bin Mehmed	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
5	1	Çaylakoğlü Mehmed bin Bayram	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
6	1	Mutafoğlü İbrahim bin Mehmed	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü

7	1	Tilkiöğlü Hasan bin Halil	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
8	1	Kör Kâhya oğlu Hüseyin	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
9	1	Diğer Tilkiöğlü Ahmed bin Hüseyin	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
9	1	Tilkiöğlü Mehmed bin Hüseyin	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
10	1	Kürd Ali oğlu Hüseyin bin Ali	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
11	1	Karadağlı oğlu Hüseyin bin Mehmed	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
12	1	Beğöğlü Hüseyin bin Süleyman ³	? ⁴
13	1	Macaroğlü Mehmed bin Mehmed	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
13	1	Macaroğlü Yusuf bin Mehmed	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
14	1	Himmat Çavuşun oğlu Ahmed bin Himmet	Erbâb-ı zırâ'atdan idüğü
15	? ⁵	Hekimoğlü Ahmed bin İbrahim	? ⁶

Tablo 1'de görüldüğü üzere 1845 yılı temettuat defteri kayıtlarında Ağsaklar köyünde en çok Mehmed ismi bulunmaktadır (toplam 6 kişi). Kişilerin lâkapları olan Kuru, Kazak, Tilki, Kürd, Macar, Karadağlı, Mutaf ve Çaylak lakapları günümüzde de kullanılmaktadır; ancak Mutaf ve Çaylak lakapları Aksaklar köyünün yakınında yer alan Fırdan köyünde bulunmaktadır. Ağsaklar köyü ahalisinin tamamı, 1845 yılı temettuat defteri verilerine göre tarımla uğraşan kimse anlamına gelen “erbâb-ı zırâ'atdan idüğü” şeklinde kayıtlıdır. Tablo 1'de de görüldüğü üzere, hane 12'de kayıtlı olan Beğöğlü Hüseyin bin Süleyman'ın vergi sayımından önce Gediz kazasındaki Arslanlı köyüne yerleştiği ve orada ziraat ile meşgul olduğu belirtilmiş olup Ağsaklar köyünde emlak, arazi ve temettuatının olmadığı kaydedilmiştir (BOA. ML. VRD. TMT. d. , No. 07922, Varak No. 8). Hane 15'te kayıtlı olan Hekimoğlü Ahmed bin İbrahim adlı kişinin ise Ağsaklar köyünün temettuat defterine kayıtlı olmasına rağmen böyle bir kişinin köyde bulunmadığı ve dolayısıyla da emlak, arazi ve temettuatının olmadığı belirtilmiştir (BOA. ML. VRD. TMT. d., No. 07922, Varak No. 9). Temettuat defterlerinin kayda geçirilmesinden en başta muhassıllar sorumludur; ancak diğer devlet görevlilerinin de söz konusu yazımlara yardımcı oldukları da bilinmektedir. Bu işten sorumlu olan her muhassıla bir de kâtip eşlik ediyordu. Muhassıllar, bu sayımları yaparken bölgedeki yerel unsurlardan da faydalanmaktaydılar. Temettuat sayımları bu husustan dolayı daha önceki sayımlardan farklı konumdaydılar. Muhtarlar ve imamlar ise bu sayımlara eşlik ediyorlardı. Temettuat kayıtlarından birçok muhtarın sayımlara tanıklık ettikleri bilinmektedir (Adıyeke, 2000, 777-778).

Yukarıda da bahsedildiği üzere temettuat sayımları mahallî idareciler tarafından yapılmıştır. H. 1256 (M. 1840)'daki sayımlardan muhassıllar mesul olup, bu tarihli bir temettu defterinde muhassıllık, müfti, mal ve emlak kâtipleri ve meclis âzâlarının mühürleri; diğer bir defterde ise tasdik ibaresi altında nâibin mührü bulunmaktadır. H. 1261 (M. 1844-1845)'de sistemde değişiklik yapıldığından Müslümanların yazılması

muhtar-ı evvel ve sânilerle köy imamları; gayr-i müslimlerin yazılması, varsa kocabaşlarla papazların sorumluluğu altında yapılmış olup defterlerin bitiminde bunların mühürleri vardır (Kütükoğlu, 1995, 397-398). Nitekim Ağsaklar köyünün temettuat defterinin 10. varağında da “imam der-karye-i Ağsaklar”, “muhtar-ı evvel der-karye-i Ağsaklar”, “muhtar-ı sâni der-karye-i Ağsaklar” şeklinde köyün imamının, birinci ve ikinci muhtarının⁷ mühürleri bulunmaktadır (BOA. ML. VRD. TMT. d. , No. 07922, Varak no. 10). Temettuat defterlerinde kayıtlı olan hanelere birden başlamak kaydıyla numara verilmektedir. Defterin ilk hanelerindeki kişiler ise genellikle imam ve muhtarlardır (Adıyeke, 2000, 780). Ağsaklar köyünün temettuat defterinde yer alan mühürlerin içeriğinde imam ve muhtarların adı yazmamaktadır; ancak Molla lakabından yola çıkarak hane 1’de ikamet eden Molla Şa’ban oğlu İsmail bin Şa’ban’ın Ağsaklar köyünün imamı olması muhtemeldir. Köyün muhtarlarının ise hane 2’de ikamet eden Kuruoğlu Mehmed bin ‘Ali ile hane 3’te ikamet eden Kazakoğlu Halil bin Mehmed olması muhtemeldir; zira bu tespit, söz konusu kişilerin ilgili temettuat defterinde ilk hanelerde kayıtlı olmasının yanı sıra mal varlıkları ve gelirlerinin fazla oluşu da etkili olmuştur (BOA. ML. VRD. TMT. d. , No. 07922, Varak no. 2-3).

2. 19. Yüzyılın Ortalarında Ağsaklar Köyünde Zirai Üretim ve Hayvancılık

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere Ağsaklar köyünün tarım alanlarının büyük çoğunluğu ekilmiş anlamına gelen mezru tarlalardan oluşmaktadır. Köyün toplam tarım arazisi miktarı 554 dönümdür. Bunun haricinde gayr-ı mezru tarla da bulunmamaktadır. İlgili temettuat defterindeki kayıtlara göre köyde gayrimüslim bulunmamaktadır. Defterde yer alan kayıtlardan birisi de palamut ağaçlarıdır. Osmanlı Devleti ağaç sayımında kök ya da sak tabirlerini kullanırdı. Defterde kök olarak sayılan bu palamut ağaçları, bazı yerlerde “palamurd” bazı yerlerde de “palamut” şeklinde kaydedilmiştir (BOA. ML. VRD. TMT. d. , No. 07922). Köy ahalisi palamut ağacının pelitini tanımlarken günümüzde dahi “balarmut/balamırt/balambırt” tabirlerini kullanmaktadır. Bu kullanım, köyün temettuat defterindeki bazı yerlerde palamutun “palamurd” şeklinde kaydedilmesini açıklar niteliktedir. Palamut ağacının pelitleri genellikle dericilik ve ilaç sektöründe kullanılmaktadır (İnal, 1955, 104-106). Ayrıca defterdeki verilere göre ahalinin afyon/haşhaş tarlaları da vardır. Köydeki hanelerin tamamına yakınının ise bostan tarlası mevcuttur.

Tablo 2: Ağsaklar Köyü Ahalisinin Hane İtibarıyla Tarım Alanları

Hâne	Numara	Mezru’ Tarla Dönüm	Afyon Tarlasi Dönüm	Bostan Tarlasi Dönüm	Bağ Dönüm	Toplam Dönüm	Palamud Eşcarı Kök
1	1	60	1	2	-	63	-
2	1	40	-	2	-	42	-
3	1	60	4	1	-	65	-
4	1	25	-	1	-	26	-
5	1	-	-	2	-	2	50
6	1	30	-	2	-	32	-
7	1	60	4	2	-	66	-
8	1	54	5	2	-	61	-
9	1	-	5	1	-	6	30
9	1	32	-	3	-	35	-
10	1	40	-	1	-	41	15

11	1	-	-	1	-	1	-
12	1	-	-	-	-	-	-
13	1	40	-	1	-	41	25
13	1	20	-	-	1	21	-
14	1	50	-	2	-	52	10
15	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	16	511	19	23	1	554	130

Ağsaklar köyünde tarla ve bağlarda üretilip vergiye konu olan ürünler buğday (hınta), arpa (şa'ir), yulaf ('alef), burçak, nohut, darı, üzüm ve afyondur. Ağaçlardan elde edilen ve vergiye konu olan ürün ise palamuttur. Ağsaklar köyünde üzüm üretimi yapan ve vergi veren tek kişi hane 13'te ikamet eden Macaroğlu Yusuf bin Mehmed'dir (BOA. ML. VRD. TMT. d. , No. 07922, Varak No. 8). Defterde hane 13'te iki kişi kayıtlıdır. Bu durum bir haneden vergi veren iki kişinin olmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu bu durum hane 9'da da mevcuttur. Ayrıca üretilen tarım ürünleri kile⁸ üzerinden aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3: Ağsaklar Köyü Ahalisinin Hane İtibarıyla Tarım Ürünleri (Kile)

Hâne	Numara	Hınta (Buğday)	Şa'ir (Arpa)	'Alef (Yulaf)	Burçak	Nohut	Darı
1	1	30	17	5	1	10	-
2	1	130	20	10	-	10	-
3	1	21	9	-	-	-	-
4	1	11	1	-	-	-	-
5	1	10	1	-	-	-	-
6	1	14	2	-	-	-	1
7	1	21	6	-	1	1	-
8	1	19	5	2	2	-	-
9	1	19	4	-	-	-	-
9	1	15	2	-	-	-	-
10	1	16	1	-	-	-	-
11	1	15	5	1	-	-	-
12	1	-	-	-	-	-	-
13	1	16	2	-	-	-	-
13	1	1	1	-	-	-	-
14	1	12	2	-	-	0,5	-
15	1	-	-	-	-	-	-
Toplam	17	350	78	18	4	21,5	1

Ağsaklar köyünde 1845 yılındaki toplam hayvan sayısı 398'dir. Hayvanlar sağmal (süt veren), yoz (kısır), dişi ve erkek olarak detaylı şekilde deftere kaydedilmiştir. Ayrıca köyde yalnızca hane 1'de ikamet eden kişiden "resm-i kovan" yani bal vergisi alınmaktadır. Hayvanlar, aşağıdaki tablolarda da görüldüğü üzere re's yani baş üzerinden sayılmaktadır. Köyde bulunan merkep, beygir, öküz, kısırak, camus gibi koşum hayvanlarının toplam sayısı 72'dir. Hayvanlar arasında geliri kaydedilenler, sağmal inek, sağmal keçi, yoz keçi ve sağmal camustur (manda). Tablolardan da anlaşılacağı üzere Ağsaklar köyü ahalisinin başlıca gelir kaynaklarını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Ayrıca ahali arasında ziraat haricinde bir mesleğe sahip olan da yoktur.

Tablo 4: Ağsaklar Köyü Ahalisinin Hane İtibarıyla Hayvan Türleri ve Sayısı (Re's/Baş)

Hâne	Numara	Sağmal İnek	Öküz	Merkep	Sağmal Keçi	Bargir (At)	Yoz (Kısır) Keçi	Sağmal Camus	Kısırak
1	1	-	2	2	20	1	40	7	1

2	1	1	2	2	12	1	13	-	-
3	1	-	2	-	40	1	60	-	2
4	1	2	2	1	-	-	-	-	-
5	1	1	1	2	-	-	-	-	-
6	1	1	1	1	-	-	-	-	-
7	1	2	4	1	-	1	-	-	-
8	1	1	2	-	-	-	-	-	1
9	1	1	2	1	-	1	-	-	-
9	1	-	2	1	-	-	-	-	-
10	1	1	2	-	-	1	-	-	-
11	1	1	4	2	1	-	4	-	-
12	1	-	-	-	-	-	-	-	-
13	1	-	2	1	1	-	-	-	-
13	1	-	2	-	-	1	-	-	-
14	1	-	4	1	?	-	12	-	-
15	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	16	11	34	15	74	7	129	7	4

Tablo 5: Ağsaklar Köyü Ahalisinin Hane İtibarıyla Hayvan Türleri ve Sayısı (Re's/Baş)

Hâne	Numara	Oğlak	Malak	Düğe	Buzağı	Koşum Camus	Erkek Keçi	Dana	Dişi Malak
1	1	20	1	-	-	2	-	-	-
2	1	12	-	-	1	3	-	-	-
3	1	40	-	-	-	1	-	-	1
4	1	-	-	-	1	-	-	-	-
5	1	-	-	-	1	1	-	-	-
6	1	-	-	2	1	-	-	1	-
7	1	-	-	-	2	-	4	1	-
8	1	-	-	-	1	2	-	-	-
9	1	-	-	-	1	2	-	-	-
9	1	-	-	-	-	1	-	-	-
10	1	-	-	-	1	-	-	-	-
11	1	1	-	-	-	-	-	2	-
12	1	-	-	-	-	-	-	-	-
13	1	1	-	1	-	-	-	-	-
13	1	-	-	-	-	-	-	-	-
14	1	8	-	-	1	-	-	-	-
15	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	16	82	1	3	10	12	4	4	1

3. 19. Yüzyıl Ortalarında Ağsaklar Köyünde Vergi ve Gelir Durumu

Ağsaklar köyü ahalisinin verdiği vergilerden en büyük payı “erbâb-ı zırâat” bölümü oluşturmaktadır. Ondan sonra sırasıyla afyon, palamut, bostan, âdet-i ağnam (hayvanlardan alınan vergi), üzüm ve resm-i kovan gelmektedir. Tablolardan da anlaşılacağı üzere köydeki palamut ve afyon gelirleri oldukça önem taşımaktadır. Tablo 6’da görüldüğü üzere köydeki ahalinin vergiler hariç en yüksek gelir kaynağı mezru tarlalardır. Daha sonra sırasıyla afyon, palamut ve bostan tarlaları gelmektedir. Hayvanlardan da en çok gelir getiren sağmal keçidir. Daha sonra sırasıyla sağmal inek, yoz keçi ve sağmal camus gelmektedir.

Tablo 6: Ağsaklar Köyü Ahalisinin 1845 Yılı Vergileri (Kuruş)

Hâne	Numara	Ziraatten alınan vergi	Sene-i şâbıkda verdiği	A'şâr-ı bostan	'Aded-i ağnam	Afyon a'şârı	Palamud a'şârı	Üzüm a'şârı	Resm-i kovan	Yıllık toplam vergi
1	1	300	-	50	16	100	30	-	2	498
2	1	235	-	20	6	-	35	-	-	296
3	1	300	-	10	28	100	20	-	-	458
4	1	-	60	4	-	-	10	-	-	74
5	1	-	180	20	-	-	30	-	-	230
6	1	-	180	12	-	-	20	-	-	212
7	1	-	300	16	-	100	25	-	-	441
8	1	-	240	20	-	100	20	-	-	380
9	1	200	-	10	-	100	25	-	-	335
9	1	-	50	20	-	-	10	-	-	80
10	1	-	200	5	-	-	20	-	-	225
11	1	-	180	19	1	-	20	-	-	220
12	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	1	-	180	3	-	-	20	-	-	203
13	1	-	-	-	-	-	10	20	-	12
14	1	-	20	8	5	-	10	-	-	43
15	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	17	1035	1590	217	56	500	305	20	2	3707

Tablo 7: Ağsaklar Köyü Ahalisinin Hane İtibarıyla Vergiler Hariç Gelir Grupları ve Miktarı (Kuruş)

Hâne	Numara	Mezru' Tarla	Afyon Tarlası	Bostan Tarlası	Sağmal İnek	Sağmal Keçi	Yoz Keçi	Sağmal Camus	Palamud Eşcârı	Bağ
1	1	7055	1065	720	-	120	40	100	450	-
2	1	2820	-	200	30	82	13	-	530	-
3	1	4210	1300	-	-	560	60	-	300	-
4	1	1840	-	80	30	-	-	-	150	-
5	1	2120	-	200	30	-	-	-	350	-
6	1	2760	-	130	30	-	-	-	300	-
7	1	4250	1300	190	60	-	-	-	375	-
8	1	3850	1200	300	30	-	-	-	300	-
9	1	3400	1300	135	30	-	-	-	510	-
9	1	2880	-	350	-	-	-	-	152	-
10	1	4068	-	100	30	-	-	-	300	-
11	1	3218	-	265	30	6	4	-	290	-
12	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	1	3060	-	50	-	6	-	-	300	-
13	1	670	-	-	-	-	-	-	150	42
14	1	2440	-	170	-	48	12	-	150	-
15	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	17	48641	6165	2893	300	822	129	100	4627	42

Sonuç

Kütahya'nın Gediz ilçesine bağlı köylerinden biri olan Ağsaklar (günümüzdeki ismiyle Aksaklar) köyünün 1845 yılına ait temettuat defteri kayıtları esas alınarak hazırlanan bu çalışmada, köyün hem demografik yapısı hem de sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Defterdeki veriler, daha iyi istifade edilebilmesi için tablolar haline getirilerek sunulmuştur. Bu bilgilerin yanı sıra köyün günümüzdeki coğrafi konumu ve demografik yapısı hakkında da genel bir bilgi verilmiştir. Ayrıca çalışmanın sonunda yer

alan ekler başlığında Ağsaklar köyüne ait olan temettuat defterinin orijinal nüshaları eklenmiştir. Ağsaklar köyüne ait temettuat defterinin 1845 yılı verilerinden hareketle köyün temel geçim kaynağının tarımsal üretim ve hayvancılık olduğu anlaşılmaktadır. Afyon/haşhaş tarlasına sahip olan kişilerin ise diğerlerine nispetle daha nüfuzlu kişiler olmaları muhtemeldir; zira Osmanlı Devleti herkesin afyon yetiştirmesine izin vermezdi; çünkü afyon ve tütün devletin önemli gelir kaynaklarındandı. Ayrıca söz konusu ürünlerin üretiminde devlet, üreticinin ürünü korumak zorundaydı; çünkü afyon ve tütün kaçakçılığı bu dönemde oldukça yaygındı ve bu ürünler bölgede yer alan eşkıyalar için de önemli gelir kaynakları arasındaydı. Bunların haricinde ilgili temettuat defterindeki verilere göre köyün önemli gelir kaynaklarından biri de meşe palamudu yani kısaca palamut ağaçlarıydı. Tablo 7’de görüldüğü üzere defterde kayıtlı olan 17 hanenin ikisi hariç tamamının gelir elde ettiği ürünlerden biri de palamut ağaçlarıydı. Bu ağaçların gelir getiren kısmı ise pelit adı verilen kestane türünden olan sert meyvesidir. Bir ağaçta çok sayıda bulunan bu pelitler özellikle dericilik ve ilaç sektörlerinde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Günümüzde dahi palamut pelitleri çeşitli sektörlerde kullanılmak üzere her sonbahar mevsiminde Aksaklar köyünden toplanmaya devam etmektedir. Tablo 2’de de görüldüğü üzere köydeki hemen hemen her hane az dönümde olsa bostan tarlasına sahiptir. Söz konusu bu durum günümüzde de geçerlidir; zira Aksaklar köyündeki her ailenin irili ufaklı mutlaka bir bostan tarlası mevcuttur. Bu bostan tarlasında ağırlıklı olarak kavun yetiştirilmektedir ve bu kavunlar günümüzde Gediz Pazarı’nda satılarak köylüye maddi anlamda destek sağlamaktadır. Köyün temettuat defteri esas alınarak bütün bu sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde, köydeki ahalinin tamamının 1845 yılında ziraat ve hayvancılıkla meşgul olduğu, başka meslek grubundan olan kişilerin köyde bulunmadığı, ahali arasında gayrimüslim nüfusun var olmadığı, defterde kayıtlı olan kimselerin lakaplarının günümüzde dahi varlığını devam ettirdiği, o ailelerle bu lakapların özdeşleştirildiği, küçükbaş hayvancılığın büyükbaş nazaran daha revaçta olduğu, keçilerin ve oğlakların diğer hayvanların sayılarından fazla olduğu, gelir miktarları ve hayvan sayıları esas alındığında keçi sütü üretiminin manda (camus) ve inek sütü üretimini açık ara geride bırakarak ilk sırada yer aldığı, manda sütünün ise inek sütüne nazaran daha çok tercih edilerek ikinci sırada bulunduğu, tarımda sırasıyla buğday ve arpa üretiminin zirvede yer aldığı, mısır (darı) üretiminin ve üzüm bağlarının sayısının günümüze nazaran söz konusu dönemde daha az olduğu, palamut ağaçlarından toplanan, başta dericilik ve ilaç sektörü gibi çeşitli alanlarda kullanılan pelitlerden elde edilen gelirin köyün gelir kalemleri arasında sırasıyla ekili tarla ve afyon tarlalarının ardından üçüncü sırada geldiği sonuçlarına ulaşılabilmektedir.

Notlar

1. Araştırmayı yapan kişi bu hatasıyla temettuat defterlerinde bir haneden ayrı şekilde iki kişinin vergi verebileceği hususunu gözden kaçırmıştır. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti’nde hane, bir çatı altında yaşayan herkesi değil, bağımsız bir gelir kaynağına sahip olan evli çiftleri ifade ederdi. Dolayısıyla baba evinde oturan, ama evli ve bağımsız gelir kaynağına sahip olan bir erkek evlat, ayrı bir hane demektir; yani hane halkı, ekonomik bakımdan bağımsız bir aile anlamına gelirdi (İnalçık, 2017, 21). Yukarıda da görüldüğü üzere Çaylakoğlu Yusuf bin Mehmed yani Mehmed’in oğlu olan Yusuf, hane 4’te vergi veren olarak; Çaylakoğlu Mehmed bin Bayram yani Bayram’ın oğlu Mehmed ise hane 5’te vergi veren olarak kaydedilmiştir; ancak Aloda Kaplan, yapmış olduğu bu hata ile aynı lâkabı taşıyan baba ve oğlu farklı lakaplar taşıyan kişiler olarak göstermiştir.
2. İç Batı Anadolu’daki Murat, Eğrigöz ve Şaphane dağlarından inen suların birleşmesiyle oluşan Gediz Nehri, batıya doğru ilerlerken, kuzeyden Kunduzlu, Selendi, Deliiniş ve Demrek çaylarını, güneyden ise Kula

- volkanik yöresinden gelen küçük dereleri sularına katar. Uşak ilinin Banaz Çayı'ndan sonra ikinci önemli akarsuyudur. Akarsuyun bazı küçük kaynakları bu ilin sınırları içindedir. Önce Kütahya il sınırları içinde akan Gediz, Uşak merkez ilçeye bağlı Emirfakı Köyü'nün kuzeyinde Uşak topraklarına girer. Irmak, merkez ilçenin Güre Bucağına kadar kuzey-güney yönünde akar. Bu bucağın yakınlarında batıya döner ve Salihli ilçesinin kuzeydoğusundan Gediz Ovası'na girer ve güneyden Kemalpaşa Ovası'ndan gelen Nif Çayı'nı, Manisa Merkez'den gelen Kumludere Deresi'ni de içine alarak İzmir Körfezi'ne dökülür. (VP, 19 Ocak 2023).
3. Hane 12'de kayıtlı olan Beğoğlu Hüseyin bin Süleyman'ın vergi sayımından önce Gediz kazasındaki Arslanlı köyüne yerleştiği ve orada ziraat ile meşgul olduğundan Ağsaklar köyünde emlak, arazi ve temettuatının olmadığı belirtilmiştir. *"Beğoğlu Hüseyin bin Süleymân merkûm bundan mukaddem Gedüs kazâsında Arslanlı karyesinde tavattun iderek zirâ'at ile meşgûl olub işbu karyede emlâk ve arâzisi olmadığı"* (BOA. ML. VRD. TMT. d. , No. 07922, Varak no. 8).
4. Beğoğlu Hüseyin bin Süleyman'ın mesleğinin defterdeki ilgili kayıttan çiftçilik olduğu anlaşılmaktadır (BOA. ML. VRD. TMT. d. , No. 07922, Varak no. 8).
5. Hane 15'te kayıtlı olan Hekimoğlu Ahmed bin İbrahim adlı kişinin kaçınıcı hâne olduğuyla ilgili veri kayıtlı olmasına rağmen hâne içindeki kaçınıcı aile olduğuyla ilgili olan numarası hakkında defterde bilgi verilmemiştir. Zira Ağsaklar köyü defterinde Hekimoğlu Ahmed bin İbrahim adında bir kişi kayıtlı olmasına rağmen vergi sayımı esnasında böyle bir kişinin köyde bulunmadığı ve bundan dolayı da mal ve mülkünün olmadığı kaydedilmiştir. *"Hekimoğlu Ahmed bin İbrâhim merkûm nüfûsda deftere kayd ise de karye-i mezbûrda bu misillü âdem bulunmayub ve emlâk ve arâzi dahî olmadığı"* (BOA. ML. VRD. TMT. d. , No. 07922, Varak no. 9).
6. Hane 15'teki kişinin mesleği hakkında bilgi verilmemiştir.
7. Muhtarlıklar ilk olarak İstanbul'da kuruldu. Yeniçeri ocağı lağvedildikten sonra; şehrin güvenliğini sağlamak, vergi toplayabilmek ve mahallelerin düzenini korumak gerekmektedir; çünkü eskiden genel güvenlik hizmetleri ve beledi kolluk görevlerinin yerine getirilmesinde; yeniçeri ocağına bağlı subaylar ve mahallelerdeki yeniçeri kollukları büyük rol oynuyordu. Asayişin dışında diğer malî-mülkî görevlerin yerine getirilmesi için yeni bir kamu görevlisi gerekmektedir. Vakanüvis Ahmed Lüffi Efendi'ye göre; 1827 yılında Dersaadet ve Bilâd-ı Selâse (Eyüb, Galata, Üsküdar) ahalisinin erkek nüfusunun sayım ve yazımı yapıldı. Nüfusun artması, işsizlik ve serseriliğin önü alınması için, şehre giriş ve çıkış kontrol altına alındı. İmamların gelen gidenlerin mürur tezkirelerini kontrolde ihmal ve yolsuzlukları görülmüştü. Bu nedenle, imamların müsamaha edip, göz yumması için her mahalleye evvel ve sâni olmak üzere iki de muhtar tayin edildi (Ortaylı, 2018, 109). Bu uygulama İstanbul dışında da uygulanıyordu. Böylelikle muhtarlara mahalle imamı, mahalle halkına da muhtarlar kefil edilmiş oluyordu (Çadırcı, 1970, 411). Mahalle muhtarlık teşkilatında birinci ve ikinci muhtar (evvel ve sâni) ve imamın ortak çalıştığı anlaşılıyor. Başlangıçta mahalleden sorumlu olan tek bir imam vardı. Geçiş döneminde imam ile birlikte iki muhtar görevlendirildi. Sonra iki muhtarın yanında imam yardımcı pozisyonuna geriledi. Ancak henüz muhtarlık kurumsal olarak örgütlenememişti. Bu örgütlenmeye imkan veren 1864 Vilâyet Nizamnamesi'dir. Buna göre kasaba ve şehirlerde en az elli hane bir mahalle olarak kabul ediliyor ve köy hükmünde olduğu belirtiliyordu. Bunun yanında mahalle ve köy yönetimlerinde ihtiyar meclisleri kurulabiliyordu. Bu durum mahalle ve köy muhtarlığının kurumsallaşma sürecinde önemli bir adımdır (Bal vd. , 2012, 22)
8. Hububat ölçegi olarak kullanılan bir tabir olan kile, farklı zaman ve mekanlara göre değişik ölçekleri ifade etmektedir. Kilenin İstanbul kilesi, Manisa kilesi gibi çeşitli türleri vardı ve kilelerin miktarları da birbirlerinden farklı idi. İstanbul kilesi zahirenin cinsine göre 18-20 okka, ortalama 25 kilo civarındaydı. 1 kıyye (okka) = 1,283 kg; 1 kile = (20 okka x 1,283 kg) 25,66 kg; 1 kantar = (44 okka x 1,283 kg) 56,452 kg. (Pakalın, 1993, 281; Bilgi, 2008, 232; Kallek, 2022, 568).
9. Gediz Pazarı gerek büyüklük gerekse de çeşitlilik bakımından bölgede ekonomik önem taşıyan bir yerdir. Zira civar köyler, ilçeler hatta illerden bu pazara gelenlerin sayısı da günümüzde bir hayli fazladır. Ayrıca bu pazar yeri, yörenin türkülerinde de sık sık bahsedilmektedir (Örneğin, Gediz Pazarı türküsü).

Kaynakça

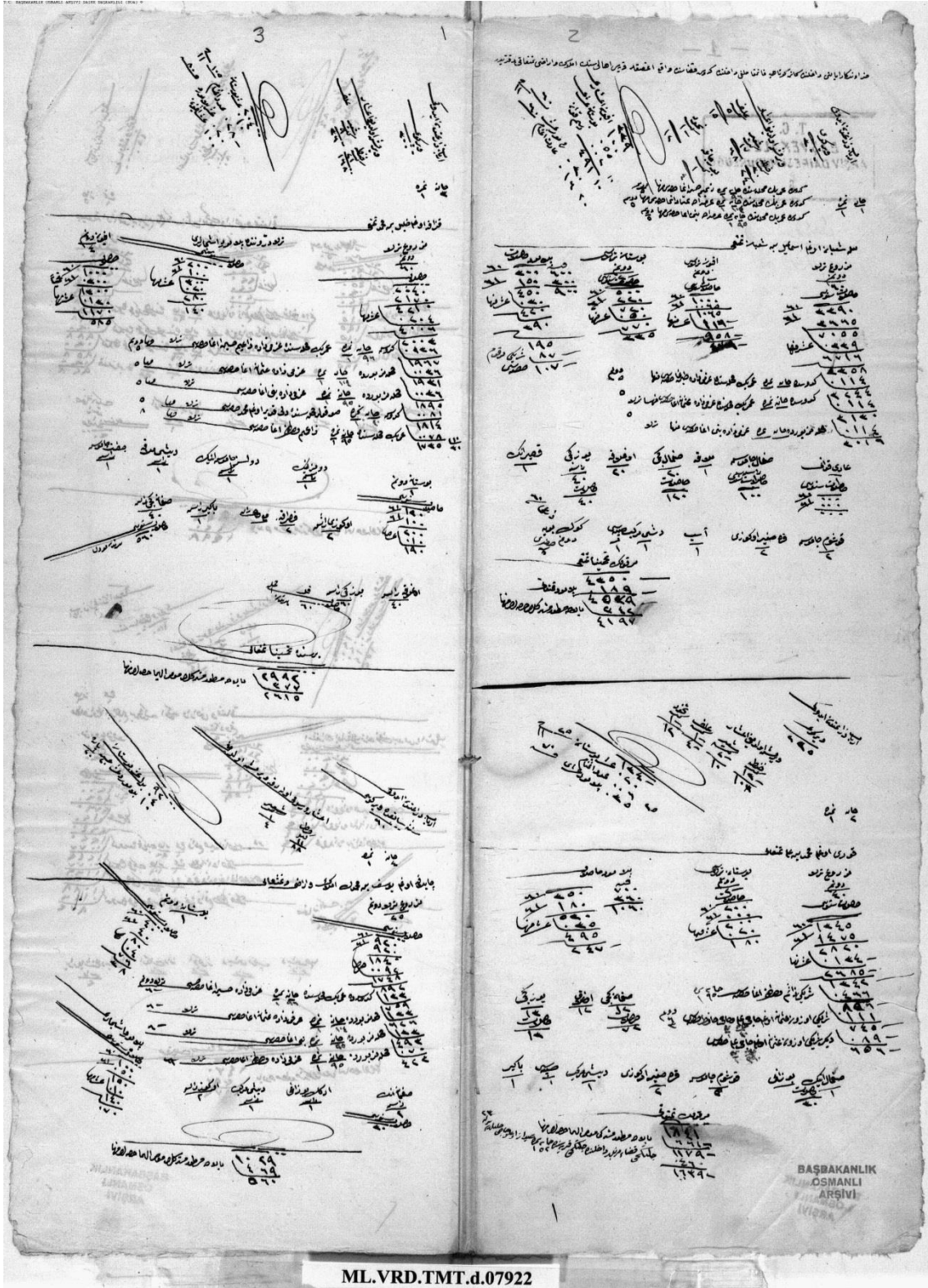
- BOA, ML. VRD. TMT. d. [Maliye Nezâreti Temettuat Defterleri]. nr. 07922.
- Adıyeke, Nuri. "Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri". *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 11 (2000): 769-823.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/otam/issue/11092/132501>
- Bal, Hüseyin vd. "Muhtarların Sosyal-Ekonomik Özellikleri ve Mahalle-Kentsel Sorunlara Yaklaşımları (Isparta Örneği)". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 17/2 (2012): 17-40.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduibfd/issue/20821/222844>
- Baykara Taşkaya, Arzu. "1844 Tarihli Temettuat Kayıtlarına Göre Kütahya Sancağına Bağlı Şaphane Köyünün Sosyal Ekonomik Yapısı". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 35 (2013): 235-252.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4777/65829>
- Bilgi, Nejdet. "XIX. Yüzyılın Ortalarında Yaka Köy", *Prof. Dr. Necmi Ülker Armağanı* (2008): 223-244.
https://www.academia.edu/13438312/XIX_Y%C3%BCzy%C4%B1%C4%B1n_Ortalar%C4%B1nda_Yaka_K%C3%B6y
- Çadırcı, Musa. "Türkiye'de Muhtarlık Teşkilâtının Kurulması Üzerine Bir İnceleme". *Bellekten* 34/135 (1970): 409-420.
<https://belleten.gov.tr/tam-metin/3369/tur>
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Doğu Matbaası, i. Basım: 1962.
- Efe, Ayla. "Osmanlı Devleti'nde Yeniden Yapılanmanın Şafağında Üç Vergi Sayımı". *Akademik İncelemeler Dergisi* 11/2 (2016): 23-46.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademikincelemeler/issue/25775/271811>
- Faroqhi, Suraiya. *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*. çev. Zeynep Altok. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, i. Basım, 2001.
- FIG, Fall In Grain. "Fall In Grain World Aksaklar". 19 Ocak 2023:
<http://www.fallingrain.com/world/TU/43/Aksaklar.html>
- Güran, Tefvik. "19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri". ed. Halil İnalçık, Şevket Pamuk. *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*. 73-94. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, i. Basım, 2000.
- Işık, Şevket. "Tarihsel Coğrafya Açısından Temettuat Defterlerinin Değerlendirilmesi ve Aşağı Akçay Havzası Örneği". *Ege Coğrafya Dergisi* 10 (1999): 239-280.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ecd/issue/4884/66967>
- İnal, Selahattin, "Meşe (Quercus) Hakkında Etimolojik ve Tarihi Etüdü". *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 5/1 (1955): 100-111.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jffiu/issue/18662/196919>
- İnalçık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi-I*. çev. Halil Berktaş. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. i. Basım, 2017.
- Kallek, Cengiz. "Kile". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/567-570. Ankara: TDV Yayınları, 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kile>
- Kaplan, Aloda. *19. Yüzyılda Gediz Nahiyesi'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Kızıllıkan, Ayşe Özdemir. "Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (2008): 57-66.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4762/65421>
- Kütükoğlu, Mübahat S. . "İzmir Temettü Sayımları ve Yabancı Tebaa". *Bellekten* 63/238

- (1999): 755-773. <https://belleten.gov.tr/tam-metin/2524/tur>
- Kütükoğlu, Mübahat S. . “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”. *Bellekten* 59/225 (1995): 395-412.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ttkbelleten/issue/61148/909603>
- Ortaylı, İlber. *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, iii. Basım, 2018.
- Öztürk, Said. “Türkiye’de Temettuat Çalışmaları”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 1/1 (2003): 287-304.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/talid/issue/43380/528510>
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, i. Basım, 1993.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, i. Basım, 1993.
- Redhouse, Sir James William. *Redhouse Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*. ed. Andreas Tietze vd. İstanbul: Çeltüt Matbaası, iv. Basım, 1981.
- TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. “Biruni Merkezi Dağıtım Sistemi”. 18 Ocak 2023: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>
- VP, Vikipedi. “Vikipedi Gediz Nehri”. 19 Ocak 2023: https://tr.wikipedia.org/wiki/Gediz_Nehri
- Yaşa, Memduh. “Temettü”. *Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*. ed. Nezihe Araz vd. 12/46. İstanbul: Meydan Yayınevi, i. Basım, 1973.

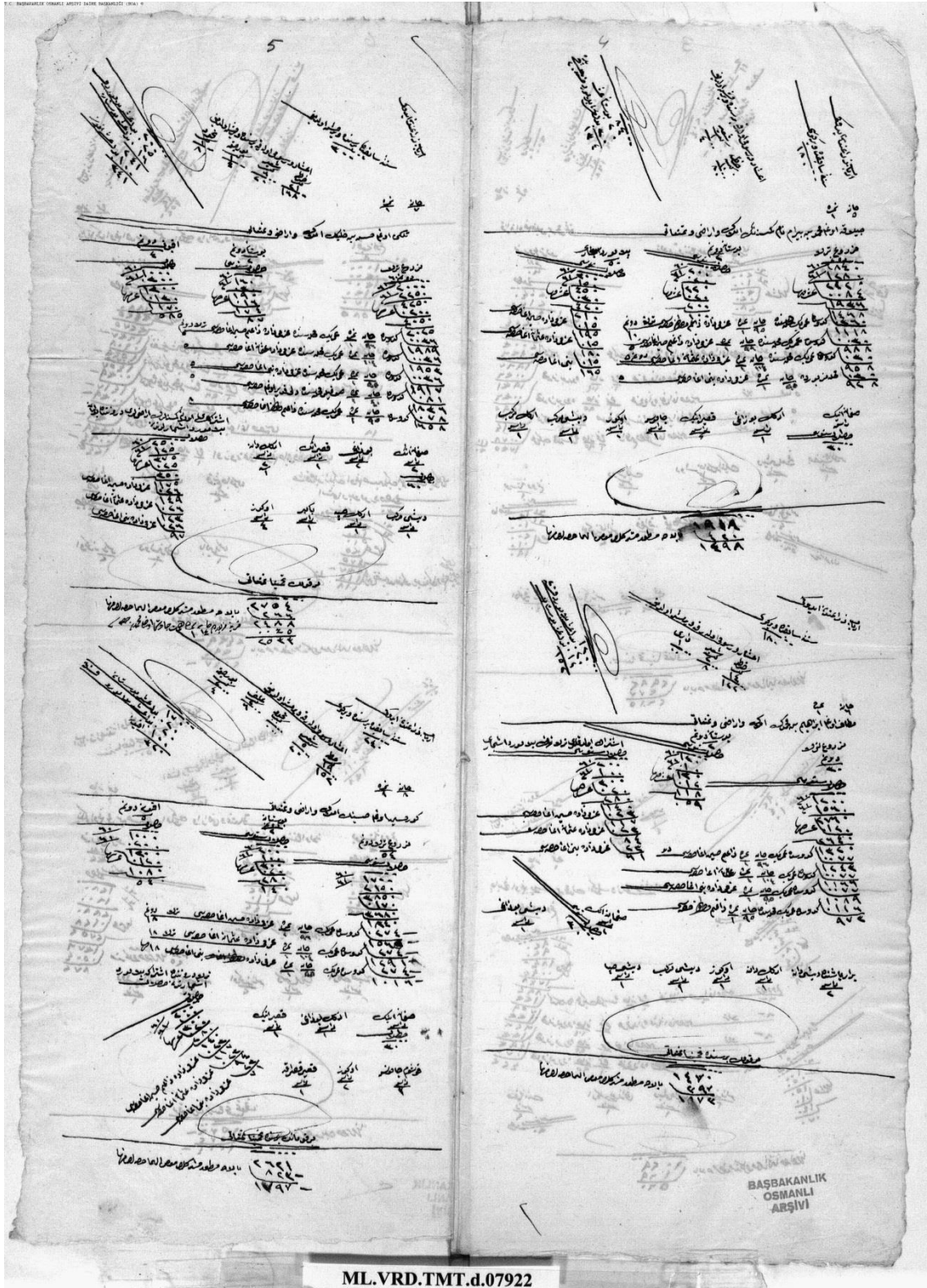
Ekler

Ek-1 Aksaklar köyüne ait temettuat defterinin ilk sayfası

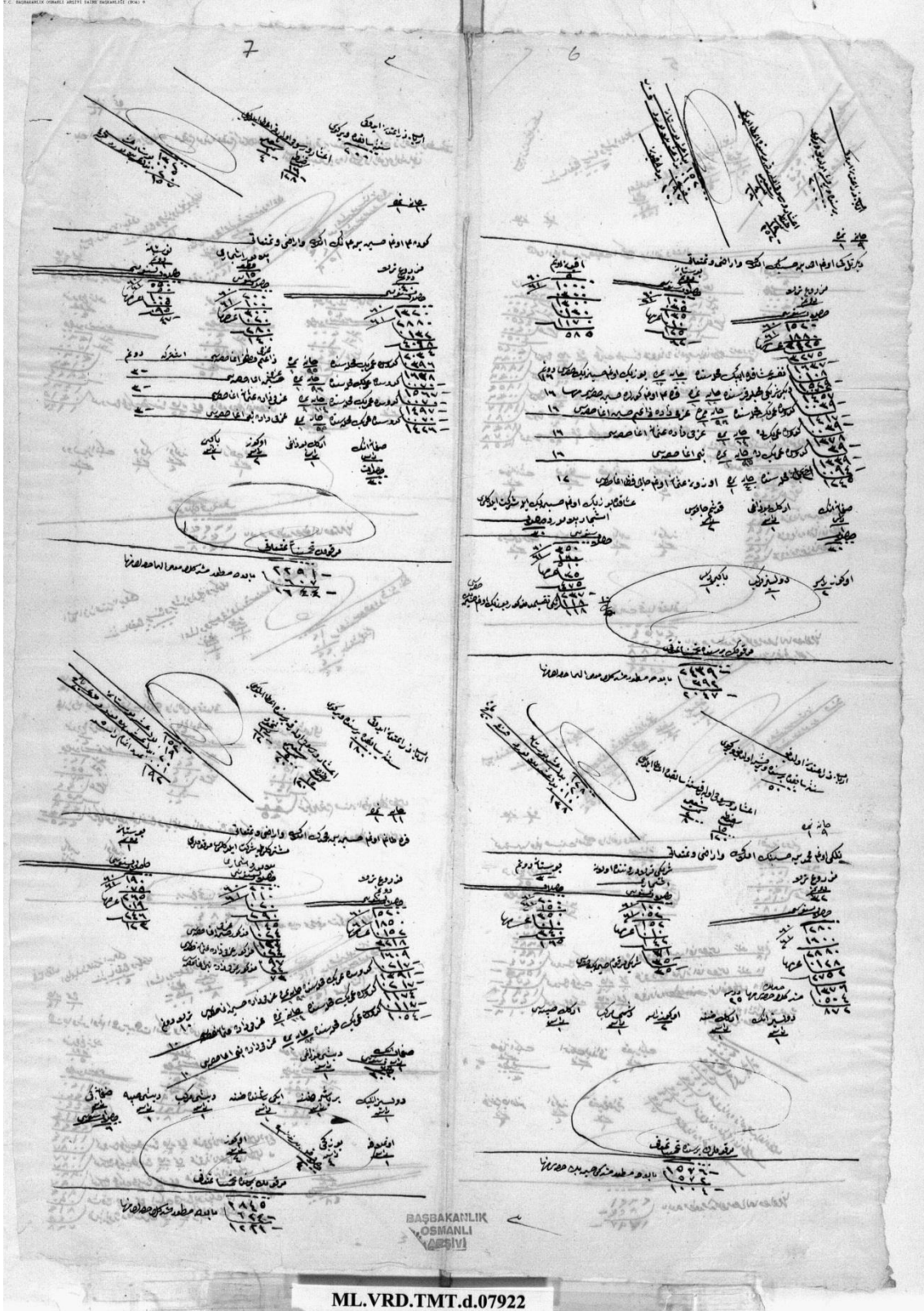
MIL.VRD.TMT.d.07922

Ek-2 Aksaklar köyüne ait temettuat defterinin ikinci sayfası

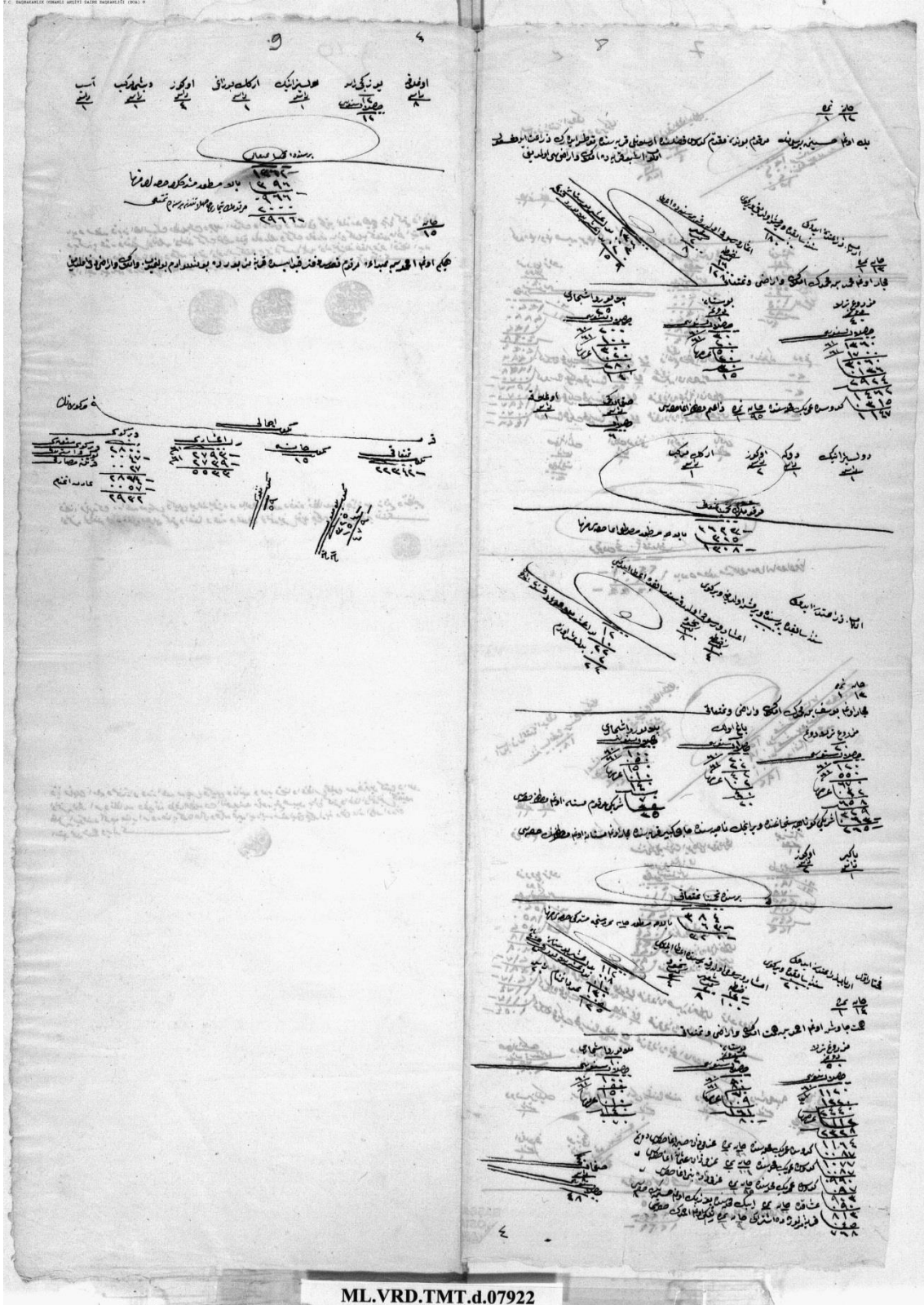
ML.VRD.TMT.d.07922

Ek-3 Aksaklar köyüne ait temettuat defterinin üçüncü sayfası

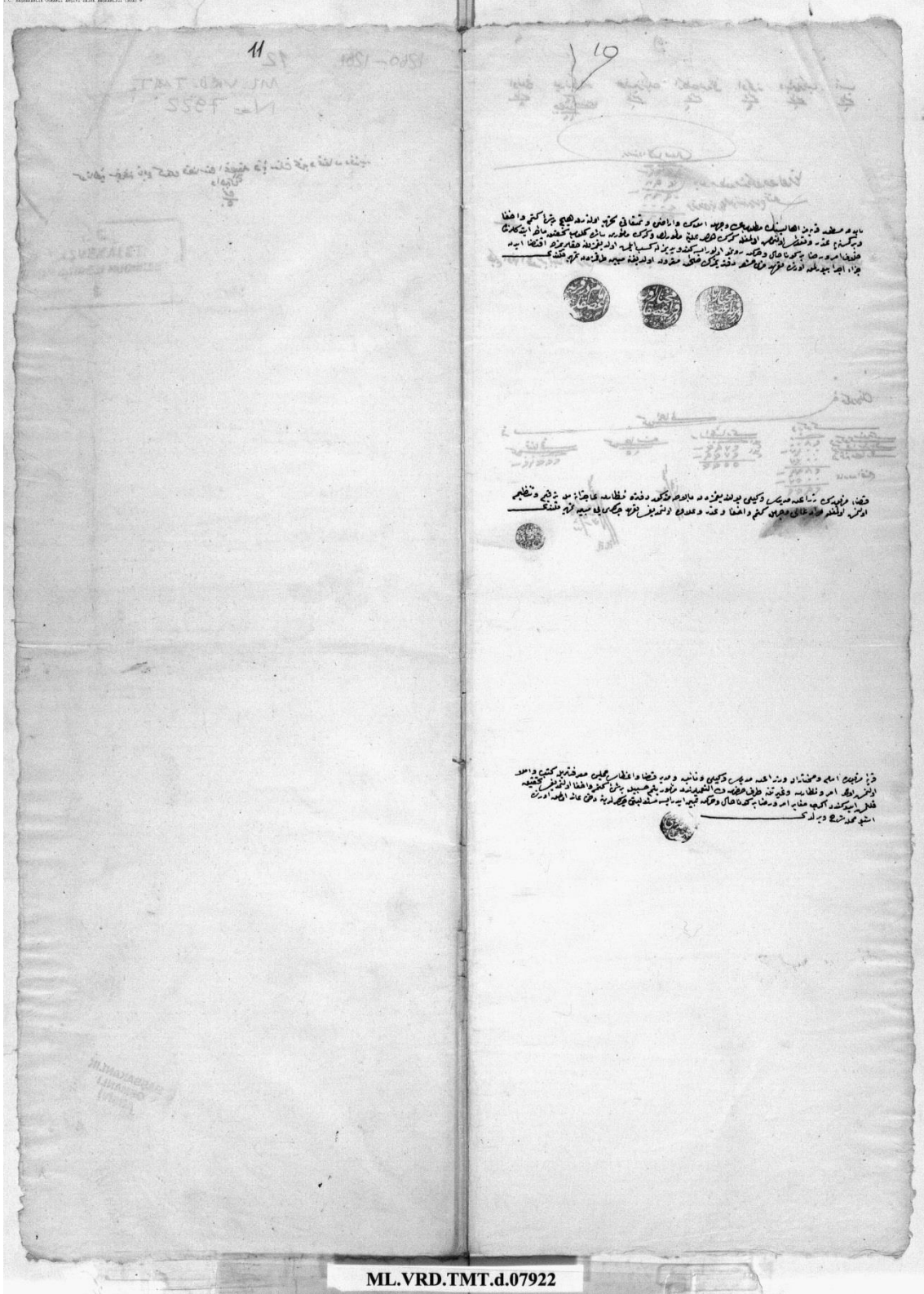

EK-4 Aksaklar köyüne ait temettuat defterinin dördüncü sayfası

ML.VRD.TMT.d.07922

Ek-5 Aksaklar köyüne ait temettuât defterinin beşinci sayfası

ML.VRD.TMT.d.07922

Ek-6 Aksaklar köyüne ait temettuat defterinin son sayfası

